

Risicofactoren in de geschiedenis van de kinderen van 'foute ouders'.

We beperken ons tot de factoren die van belang zijn geweest voor de kinderen. Bij Herkenning zijn mensen van het geboortjaar 1927 (met een uitloop naar 1924 die parallel loopt met de categorie Jeugdige Politiek Delinquenten), dus we beginnen vòòr de oorlog.

1931-1940:

- gevolgen lidmaatschap van anti-democratische (on-Nederlandse) partij: discussies, ruzies, binnen gezin en familie
- toenemende associatie van NSB met gewelddadige nazi's in Duitsland
- beginnend isolement, uitsluiting, twijfel en onzekerheid bij kinderen, vaak wisten ze immers niet waarom dit zo was, daartegenover ook superioriteitsgevoelens (zoals bij communisten en gereformeerden)
- 1933 ambtenarenverbod en toenemend taboe: heimelijke lidmaatschappen, geslotenheid, angst
- in 1937 werden de verkiezingen verloren terwijl men juist een nog grotere overwinning verwachtte: afgewezen, rancune, onbegrepen, het werd duidelijk dat men nadrukkelijk buiten het landsbestuur gehouden zou worden, polarisatie
- Toenemende afstand tot burens familie vrienden en voor de kinderen: tot de vriendjes.
- Sociaal-maatschappelijke achtergrond: in deze periode vooral mensen die bewust kiezen: middenstand. Dit is van betekenis omdat zij vaak wel in staat waren hun keuze minimaal te verantwoorden tegenover hun kinderen. Vaak brachten zij hun overtuiging op de kinderen over. Ook in deze periode zijn er wel al zgn. probleemgezinnen waarvan een ouder mogelijkheden ziet de situatie te verbeteren
- Jeugdstorm: lidmaatschap meestal door de ouders, niet altijd vrijwillig. Ook toen al vaak een grote belasting omdat zij gemeden werden door hun klasgenoten of de kinderen op straat, door hen werden uitgescholden of gepest, aangevallen en vernederd. Daartegenover het gevoel bij een elite te horen. Ook goede herinneringen die later wel besmet zijn.
- In de late jaren '30 is de geloofwaardigheid en de positie van de NSB al sterk ondermijnd doordat de partij zich steeds nadrukkelijker op haar voorbeeld in Duitsland richtte.
- In de mobilisatietijd worden de NSB-leden gewantrouwd als vijanden: begin van oorlogshouding.

1940-1944

- Meidagen: interneringen, 'vijfde colonne, landverrader genoemd te worden
- Ook burgeroorlogsgetroffenen (onder de kinderen)
- Groeiende twijfel en gewetensproblemen er is een aanzienlijk aantal leden dat opzegt. Bij degenen die blijven is een grote groep die de gebeurtenissen rationaliseert, buiten emotie en ethische betekenis houdt; wat voor veel kinderen een gevoel van onwaarachtigheid geeft.
- Nieuwe groep leden: meer arbeidersklasse maar ook meer opportunisten en meer kansloze, problematische milieus: de problemen die het lidmaatschap met zich meebrengen worden voor de kinderen soms vermengd met al bestaande problemen: alcoholisme, criminaliteit, gewelddadigheid (het zijn vaak niet de meest kansrijken in de samenleving die zich nu aanmelden).
- Beginperiode van oorlog: men wist zich vanaf het begin af aan al onmogelijk te maken: partijklok, WA, begin van een eindeloze reeks concessies aan Duitsers. In het eerste jaar van de bezetting glijdt de NSB verder af: men gaat over tot afpersing van bedrijven en het aangeven,

verraden, verklikken van anti-Duitse activiteiten en sentimenten wordt een voorschrift voor de leden. Naast de openlijke anti-joodse acties en gaat de WA , in navolging van het oorspronkelijke voorbeeld van de NSDAP in de jaren '30, over tot een bijna onbeteugeld straatgeweld.

- Het gemiddelde lid van de NSB raakt van al de wendingen en strategieën in het beleid van de NSB steeds meer gedemotiveerd. Naast teleurstelling en verloop onder de leden ook groeiende koppigheid, steeds onrealistischer toekomstverwachting.
- Groeiende haat bij bevolking: veel 'gewone' NSB-leden verstoppen zich steeds meer, ze zijn te geïsoleerd in de overwegend vijandige omgeving. Gevoel van vervreemding. Toename van het geweld en de pesterijen tegen de relatief weerloze kinderen. De baksteen die door de ramen vliegt is velen bekend.
- Binnen de organisatie is er veel jaloezie, ruzies, drankmisbruik en klikjesvorming, echt bezielde leden zijn er weinig. Toenemende verworping, verharding en onverschilligheid. Voor de kinderen is er steeds minder houvast (Zoals de collaborateurs bij De Jong en In 't Veld beschreven worden zou je kunnen zeggen dat ze de moeite van een onderzoek eigenlijk niet waard zijn. We kunnen ons wel afvragen of het gros van de leden zich juist niet zo duidelijk manifesteerden zoals ook door de Jong beschreven wordt, en dat, zoals wel vaker, met name de hooligans onder de deelnemers de toon zetten en het beeld vormen).
- Jeugdstorm: na aanvankelijke pogingen om a-politiek te lijken, manifesteert zich hier steeds duidelijker de stroming die zich regelrecht bij Duitsland wil aansluiten. In de loop van de oorlog proberen de Duitsers meer jongeren onder de wapenen te krijgen. De semi-militaire Jeugdstormactiviteiten sluiten hier uiteindelijk toch onvermijdelijk op aan: Weersportkampen, contacten met Hitlerjugend. Steeds meer radicalisering en rebellie binnen Jeugdstorm. Veel Jeugdstormers die naar het oostfront vertrekken of later in het westen worden ingezet bij de strijd.
- Kinderen werden naar scholen of kinderkampen in Duitsland gestuurd met de bedoeling ze uit de vijandige omgeving te halen en om ze nationaal-socialistisch op te voeden. Voor velen was dit de eerste langdurige scheiding van de ouders. Oudere kinderen werden voor werk naar Duitsland gestuurd, soms voor enkele jaren.
- Kinderen van enkele duizenden collaborateurs die zich in het oosten vestigden (in het kader van Werkdienst Holland, de Oostcompagnie, de SS-Frontarbeiter) ondervonden de onzekerheden van een chaotische en mislukte emigratie.
- Een aanzienlijk aantal vaders en broers sneuvelt. Dit vaak tot spontane vreugde van de vijandige omgeving.
- Kinderen ervoeren aan den lijve de chaos van de oorlog, de dreiging, de onmacht van de ouders of andere volwassenen om de kinderen te kunnen beschermen. Ouders verloren zodoende voor sommige kinderen hun gezag. Kinderen verloren hun vertrouwen in volwassenen, in de medemens en soms in het leven zelf: niets was meer zeker, alles werd mogelijk.

Dolle Dinsdag:

- Angst voor de afrekening, paniek.
In 1944 'had elke NSB'er gemiddeld omstreeks tachtig hem min of meer vijandig gezinde andere Nederlanders tegenover zich'. Al in eerdere jaren werd de NSB 'ers te verstaan gegeven dat er een moment van afrekening zou komen, een Bijltjesdag. In hoeverre dit reëel was is de vraag, het dreigen was voor een lange tijd het enige dat men tegen de collaborateurs kon doen en daar leefde men zich dan ook in uit.

- De helft vlucht: chaos, angst, vaders bleven achter, van 'superioriteit naar vluchteling', Volle stations en treinen, lange reis, beschietingen onderweg. De eerste trein die Amsterdam uit reed werd al in Diemen beschoten, waarbij 36 doden vielen.
- Er gingen in totaal 65.000 mensen, vnl. vrouwen, kinderen en ouderen naar Duitsland. Daar komen ze meestal in miserabele omstandigheden: tekorten, luizen, vlooien, dysenterie. Men was er onwelkom en ongerespecteerd, (het waren immers landverraders), bovendien zat het gebied al vol vluchtelingen voor de bombardementen.
- Ze krijgen te maken met de ronselpraktijken van de SS en zien hun zoons vertrekken naar een legeronderdeel. Anderen worden tot arbeid gedwongen, er zijn er veel die amok maken en de Duitsers nog meer tegen zich innemen. Er zijn er die tot totale apathie vervallen.
- Een toestand van chaos, angst en onzekerheid over de afloop.
- De meeste vluchtelingen gaan in januari '45 weer terug maar blijven dan veelal in het oosten waar ze worden ondergebracht,
- Terugkomst uit Duitsland na mei '45: de kinderen die in Duitsland verbleven kwamen soms alleen terug of hun ouders werden meteen gearresteerd, vijandigheid.

Winter '44 - 1948.

- Na Dolle Dinsdag is de NSB als partijorganisatie eigenlijk van de kaart verdwenen. De desintegratie van de partij voltrok zich in een reeks van onderlinge conflicten waarbij iedereen in elkaar teleurgesteld raakte.
- Intussen was de bezetting in Nederland in een dramatische fase terechtgekomen. Met het naderen van de geallieerden werden de Duitsers meedogenlozer in hun strijd. Ook aanvankelijk gematigden werden gedwongen tot radicalisering en een 'alles of niets' houding. Met desastreuze gevolgen.
- Zo begon een van de meest rampzalige winters in de Nederlandse geschiedenis. Voor drie-en een half miljoen mensen dreigde verhongering en het einde van de oorlog was nog niet in zicht. De Duitsers hielden immers nog steeds stand aan het front en misschien hadden ze wel wonderwapens, misschien was de wreedheid waarmee zij de totale oorlog voerden wel doorslaggevend.
- De schatting is dat de hongerwinter in het westen direct en indirect minstens 22.000 mensenlevens heeft gevegd en dat één op de vijftien stadsbewoners korte of lange tijd aan de hongerziekte heeft geleden.
- Voeg bij het beeld van het laatste jaar de toegenomen en openlijke terreur van de Duitsers en collaborateurs: de represailles, het standrecht, de wegvoeringen, naast het steeds concretere besef dat het joodse deel van het volk verdwenen was om niet meer terug te komen en we kunnen ons een begin voorstellen van de houding van de meeste Nederlanders tegenover de collaborateurs op het moment dat de bevrijding eindelijk kwam.
- Dat de gewone NSB 'ers in het westen net zo goed honger hadden geleden deed toen niet meer terzake.

De arrestaties

- Vaak met geweld (vernedering en mishandeling).
- Machteloosheid als blijvende staat van zijn.
- In Londen was niets geregeld voor de kinderen, de kleinste kinderen gingen vaak mee naar het kamp, kindertehuizen werden geïmproviseerd, rondzwervende, zich verstoppende, kinderen.

- Er was geen Bijtjesdag (zoals in andere landen) maar dat maakte de angst ervoor niet minder: de kinderen krijgen te maken dreigementen, “ we hangen je ouders op”, onwetendheid over lot ouders (terechtgesteld?), vijandige omgeving, verbroken gezinnen,
- Terugkomst uit Duitsland na mei: de kinderen die in Duitsland verbleven kwamen soms alleen terug of hun ouders werden meteen gearresteerd

Interneringskampen:

- Slechte omstandigheden, ook kinderen krijgen vaak geen medische hulp, onbekend aantal overleden, getuige van mishandeling van ouders, vernederingen, verkrachtingen,
- Hoeveel kinderen uiteindelijk in de kampen hebben gezeten is onbekend. Opvang bij familie of burens was echter vaak niet mogelijk.
- Kinderen mochten van het Militair Gezag niet meer in kampen (oktober '45): naar familie, gescheiden van moeder, families vaak niet blij, soms misbruik van de kinderen (gedwongen werk, sexueel)

Kindertehuizen (aantal:95 tot 120):

- 1944-1948, , 8000 kinderen, vooral in het begin in slechte omstandigheden
- Verschillende behandeling, over het algemeen hard, ‘Jan B kind van SS-er’, etc. Soms sprake van wraak (kinderen kunnen niets terug doen). Zelden bezoek.
- Broertjes en zusjes vaak niet bij elkaar
- Heropvoeding
- Misbruik en mishandeling.
- In de eerste maanden werd er nauwelijks gescreend bij het in dienst nemen van mensen voor de opvang in de tehuizen. In deze periode zijn dan ook de meest excessen van wraak en mishandeling.
- Later, toen het Bureau Bijzondere Jeugdzorg ging functioneren, werden de omstandigheden beter.
- Kinderen konden toen ook op bezoek bij ouders in de kampen, internering.

School:

- vaak andere scholen, pesterijen door kinderen en onderwijzers, beklag thuis nauwelijks mogelijk, door de leerachterstand vaak in lagere klas,

Woede

- die niet geuit kon worden, toen niet en daarna ook niet (in gezinnen). Veel frustratie van de ouders kon geen andere kant op dan naar de kinderen.

1948-1963:

- Gezinshereniging na 1 to 5 jaar, soms langer, vaak beschaamde, gefrustreerde, wrokkige, gedemoraliseerde en gebroken vaders/ouders,
- Huwelijksproblemen, scheidingen, vervreemding van elkaar, geen tijd, ruimte, aandacht voor de kinderen omdat men teveel met de eigen verwerking en problemen bezig is. Woedeaanvallen van ouders.
- Zorgen voor de ouders. Ontzien, eigen emoties op achtergrond, schuldgevoelens.
- De oorlog was vaak onbespreekbaar. Ervaringen en emoties kon men niet kwijt.
- Ontwikkelingsstoornissen.
- Voor de jongere kinderen: de ervaring met het vreemde gedrag van ouders, de gevolgen van geheimhouding en de onbegrijpelijkheid, ervan. Er was 'iets', vervreemding, onwerkelijkheid, buitengesloten zijn t.a.v. ouders en oudere kinderen die delen in de geheimhouding, als gevolg,
- De 'onbelangrijke' eigen ervaringen tegenover die van de ouders.
- Loyaliteitsconflicten door de bewustwording van de politieke keuze van de ouders, en het besef van destructiviteit van nazisme, holocaust, de vraag wat de ouders daarmee te maken hadden gehad, wat ze ervan wisten (bron van wantrouwen). Kinderen die bij de Jeugdstorm waren geweest: vaak schaamte over betrokkenheid bij ideologie. Ook de leuke herinneringen raakten beduimeld.
- Emigraties (Voor de laatste jaren, met de bereikbaarheid via het internet, zijn er enkele tientallen verzoeken om informatie binnengekomen uit Canada, Nieuw Zeeland, de VS en Australië. Vaak zijn het mensen waarvan de vader, die lid is geweest, is overleden en de moeder geen lid was zich eindelijk vrij voelt om erover te praten).
- Gezinnen zijn soms dermate ontwricht door de veroordelingen en de onmacht van de andere ouder dat kinderen in kindertehuizen of pleeggezinnen moesten worden geplaatst. In de pleeggezinnen is er soms misbruik gemaakt van de kinderen.

Verhouding met familie:

- voor zover niet-collaborerend overwegend problematisch.
- Sociale contacten soms alleen met mensen met een collaboratieverleden.
- Verder: inwoning, financiële afhankelijkheid, opgelegde geheimhouding.
- Decennialange puinhopen in families

Buren:

- Vaak verhuizingen naar andere dorpen, steden, het verleden haalde hen vaak in, verhuizingen vergrootten het isolement, men werd outcast.
- Verenigingen, kerken, etc. waren vaak gesloten, ook voor de kinderen, of ze konden wel lid worden maar werden dan in de vereniging geïsoleerd, gepest, tot ze er maar vanaf gingen.
- Sociale acceptatie was erg afhankelijk van de geheimhouding van het verleden. Dat het verleden op die manier schade aanrichtte, of dat men zo kwetsbaar was, was onvermijdelijk.
- Vaak isoleerde men zichzelf al bij voorbaat, om teleurstellingen te voorkomen.
- Stichting Toezicht Politieke Delinquenten: info uit de buurt.

Huisvesting:

- woningnood, woningen waren aan anderen toegewezen, gemeenten voerden vaak een actief discriminatiebeleid,

Confiscaties:

- huizen, kapitaal, huisraad, tot aan het speelgoed toe, geconfisceerd. Wanbeheer door medewerkers van het Beheersinstituut (Liro) kwam nogal eens voor. Voorwaarde tot vrijlating formeel afstand van confiscaties.
- Men werd geschrappt uit testamenten, erfenissen werden onthouden, familiekapitaal werd niet teruggegeven. “Het economisch bestaan moest onmogelijk gemaakt worden” 49. Vaak moest er een beroep op Armenwet gedaan worden.
- Voor de kinderen bracht dit grote veranderingen met zich mee. Eigen vertrouwde spullen, ook vaak hun eigen speelgoed en boeken, waren verdwenen, ze woonden in een nieuwe buurt en moesten zien in te burgeren. Ze moesten naar een nieuwe school. De ontworteling ten gevolge van de oorlogsgebeurtenissen werd hierdoor verdiept.
- Leerachterstanden door oorlog, geen geld voor opleidingen.

Werk:

- ‘geen landverraders’ in dienst, in de jaren ’50 gaat het beter door de groeiende economie, wel ander niveau dan men vaak gewend was, frustratie daarover thuis, geen overheidsbetrekkingen, ander werk als bekend werd dat men collaborateur was geweest.
- Ook kinderen zijn soms geweerd uit banen. Vermelding NSB soms op dossiers, politieke keuze van schoonvader kon soms zelfs van invloed zijn.

Staatsburgerschap

- Bij veroordeling 10 jaar of langer, geen paspoort, geen emigratie,

School

De school is naast het gezin de belangrijkste sociale omgeving voor de kinderen.

Veel kinderen van foute ouders is het gelukt om het verleden geheim te houden. Het zal de openheid niet ten goede gekomen zijn, het is misschien wel de vraag of ze daarmee heel uitzonderlijk waren. Veel kinderen hebben geheimen vanwege schaamte of onzekerheid.

- Geschiedenislessen: zwart-wit, veroordeling die jongere kinderen vrij makkelijk op zichzelf betrekken, vijand van het eigen volk, vreemdeling, Het begrip ‘psychisch stateloos’ is hiervoor bij Herkenning als eens voor bedacht.
- Kinderen vaak gepest op school, ook door onderwijzers. Vaak de zondebok.
- De plaats bij herdenkingen: kinderen werden vaak uitgesloten. Loyaliteitsconflicten met ouders omdat die deelname aan herdenkingen soms verboden.
- Veel kinderen raakten verward door de houding in de maatschappij. de regelrechte pesterijen door de omgeving, het isolement, de (stilzwijgende) beschuldiging, buitengesloten te worden.
- Sommigen konden ook in die tijd al hun woede daarover voelen, de meeste verstopten het.

Het geschonden gezin:

- De dood van gezinsleden, of geen hereniging: de rouw daarover was niet iets dat zichtbaar kon zijn, dat vanzelfsprekend geaccepteerd was voor de buitenwereld.
- Soms bleef een ouder, of bleven ouders in Duitsland.
Soms ook waren gezinnen dermate ontwricht door de veroordelingen en de onmacht van de andere ouder dat kinderen in kindertehuizen of pleeggezinnen moesten worden geplaatst. In de pleeggezinnen is er soms misbruik gemaakt van de kinderen. (Bekend zijn de gevallen

waarbij mensen nog wel zo'n NSB-meisje of jongen in huis wilden hebben voor het werk of de huishouding).

- Kinderen voelden zich alleen, eenzaam, in de steek gelaten.

1960/63 – 1980:

- Verschillende leeftijdsgroepen. De jongeren die de oorlog niet, of niet bewust, hebben meegemaakt worden nu volwassen.
- De oorlog komt opnieuw in de belangstelling (De Jong, Presser), morele gevolgen worden voor grote publiek duidelijker.
- Generatiewisseling. Goed en fout worden gebruikt voor de polarisatie in de politieke verhoudingen, links en rechts, politisering van maatschappij, de oorlog raakt niet op de achtergrond maar wordt actueler, de spanning rondom het familiegeheim neemt niet af, maar er is juist meer veroordeling door de eigen generatiegenoten.
- De vraag 'wat deed jij in de oorlog, pa?' heeft in de families met een geheim fout verleden soms verrassende gevolgen: pa zegt gewoon dat hij fout was. De meeste zonen en dochters hadden liever een pa die gewoon een slappe lul was. Dat was meer in de mode. Dit zijn echter de uitzonderingen. Het waren geen tijden om het geheim te doorbreken, de vraag leidde dus meestal alleen maar tot nog meer krampachtigheid en vervreemding.
- Feiten over de holocaust worden nu meer zichtbaar door onderzoek en publicaties, hernieuwde confrontaties met de ouders.
- De vraag: 'hoe heeft het zo ver kunnen komen?' wordt meer gesteld, maar van een serieuze verdieping in de achtergronden en motieven voor de collaboratie is geen sprake, de politieke instrumentalisering van het goed-fout denken heeft de prioriteit, niet het belang van wetenschappelijke kennis.
- De politisering en de polarisatie van de maatschappij verspreidt zich gedurende deze twee decennia van de steden over het hele land en links is in de mode. 'NSB ers en SSers' verworden in deze periode tot zeer bruikbare karikaturen. Omdat het mode is worden ook jongere kinderen op de middelbare scholen geconfronteerd met deze actuele betekenis van de collaboratie en verzet, goed en fout, en komen daarmee knel te zitten.

Generatieconflict:

- Jongeren vragen van de ouders verantwoording over de oorlog.
- Genuanceerde verklaringen worden niet gewaardeerd, jongeren vervallen soms tot een fanatieke linkse overtuiging, waarvan het optimisme de ouders weliswaar bekend voorkomt maar dat ze beslist niet kunnen delen. Men ziet de kinderen zich eerder compromitteren dan dat ze de 'nieuwe mens' bewerkstelligen. Verbitterde verhoudingen zijn vaak/soms het gevolg, relaties worden verbroken (meer of minder lang): dit is overigens iets wat bij Herkenning vooral zichtbaar van toepassing is op de babyboomers.

Leven onder spanning.

- Geheimhouding van het verleden blijkt nog steeds, nog meer nodig. Het zwijgen duurt voor de oudere lotgenoten al zolang, dat zij psychosomatische klachten ontwikkelen. Psychische weerstand van oudere generatie neemt af.

Welvaart:

- Armoede kan overwonnen worden. Soms statusherstel. Studiemogelijkheden. Welvaart brengt ook de wereld dichterbij: reizen, tv.
- Over oorlogsgetroffenen verschijnen steeds meer publicaties.

1980-2002:

- Eind jaren '70 – begin jaren '80 is de macht van het idealisme van de jaren '60 en '70 tanende. De wereld blijkt niet zo ideaal. Er wordt een begin gemaakt met een harde sanering op allerlei vlak.
- Verschuiving van een meer politieke oriëntatie naar meer op individualiteit, op 'zelfontplooiing en zelfverwerkelijking' gerichte belangstelling.
- Er is nu meer ruimte voor de individuele ervaring en geschiedenis.
- Dit is ook zichtbaar in de ontwikkeling van emancipatiebewegingen.
- Er ontstaat meer ruimte voor een genuanceerde geschiedschrijving, er is minder noodzaak 'partij te kiezen'. Meer aandacht voor het grijs tussen zwart en wit.
- In deze jaren is de aandacht voor de holocaust meestal het centrale thema in de betekenisgeving van WO II. Centraal bij de vraag naar de oorzaken is nog steeds in de eerste plaats de schuldvraag (iedereen een beetje schuldig!).
- Het begrip "trauma" heeft dan al een hele ontwikkeling doorgemaakt. Van een nauwelijks begrepen aandoening / beschadiging in de jaren '50 en '60, die oud-verzetsstrijders en concentratiekampgevangenen aan de oorlog hadden overgehouden, was het in de jaren '70 een algemeen erkend begrip geworden. In allerlei oorlogsgerelateerde politieke zaken is het zelfs een belangrijke factor geworden om rekening mee te houden.
- De erkenning van een blijvende beschadiging door de oorlog kan niet beperkt blijven tot de meest getroffen groepen. Men ziet in dat er allerlei groepen en individuen zijn die de oorlog ellende heeft gebracht die ook erkenning verdient. Steeds meer specifieke groepen die aandacht vragen voor hun bijzondere achtergrond, ervaring of kenmerken. De ontwikkeling die het begrip trauma doormaakt heeft (naast de nadelen die Jolande Withuis signaleert) als groot voordeel dat het mensen een instrument geeft om zeer negatieve ervaringen in hun verleden te herwaarderen. Toenemende erkenning van allerlei door de oorlog beschadigde groepen mensen geeft uiteindelijk ook ruimte aan kinderen van collaborateurs.
- Herkenning ontstaat (1981) nadat al eerder veel meer aandacht is gekomen voor oorlogsslachtoffers en hun kinderen. Aanvankelijk is er weerstand tegen de organisatie Herkenning, door bekendheid bij publiek neemt dat in de loop van de jaren af. In 1995 resulteert dit in erkenning door de overheid middels een subsidie voor de werkgroep en een sindsdien jaarlijkse uitnodiging voor de Dodenherdenking op de Dam. Toch is er ook nog lang wantrouwen, met name bij de getraumatiseerde 'andere kant'. In 2000 is het nog niet mogelijk vanzelfsprekend gelijkwaardig mee te doen in het nationale herdenkingsboek.
- Door de activiteiten van Herkenning worden mensen met deze achtergrond zich meer bewust van de gevolgen die dit voor hen heeft gehad, ze zijn tot meer erkenning van de problemen in staat.
- In 1989 valt de Muur tussen oost en west en de laatste façade van de communistische heilstaat. Daarmee breekt een nieuwe periode van zelfonderzoek en –kritiek in het politiek bewustzijn aan. Men krijgt oog voor het grijze gebied tussen wit en zwart: voor de halve betrokkenheid, de onverschilligheid, de heimelijke goedkeuring, de invloed van de angst, het opportunisme, kortom voor het klimaat, de omgeving waarin collaboratie mogelijk was.
- Hiermee komt er ook een einde aan de sterke polarisatie tussen -oost en west, een polarisatie waarin links met gebruikmaking van het goed en fout uit de oorlogsjaren, een dubieuze rol gespeeld heeft. KFO vinden het vaak moeilijk te verteren dat veel 'fellow travelers' (zij die van geen kwaad wilden weten over het communistische Oostblok, of die er in hun diverse politieke verantwoordelijkheden nauwelijks kritiek op hadden) zo 'makkelijk' over hun foute betrokkenheid heenstappen en daarin ook door de publieke opinie met rust gelaten worden. Het meten met twee maten.

- KFO krijgen in deze periode ook te maken met hun eigen kinderen die soms meer willen weten over het oorlogsverleden van de grootouders of die de krampachtigheid van de ouders ter discussie stellen.
- Voor KFO is het bijna onontkoombaar om zich rekenschap te geven van de mate van schuld van hun ouders bij de holocaust. Dit gaat gepaard met schuld- en schaamtegevoelens.
- Verschillende leeftijdsgroepen, waaronder nu de derde generatie. Bij de ouderen zijn de kinderen nu de deur uit, men stopt met werken, in de hele maatschappij is meer ruimte voor bezinning, soms is het ook noodzakelijk om te bezinnen omdat de noodzakelijke energie voor de verdringing van emotionele beschadigingen afneemt.

Ervaringen van de generatie van kleinkinderen:

Bij Herkenning zijn mensen van de zgn. 'derde generatie' vanaf eind jaren '80. Er zijn ook veel mensen die je 2e en 3e generatie zou kunnen noemen: na de oorlog trouwde een, al dan niet jonge, politieke delinquent nogal eens met een kind uit een wat hem/haar betrof, 'betrouwbare familie'. Hun kinderen zitten dan tussen de generaties in.

- Meer nog dan dat er sprake is van een 'overgeleverd trauma' heeft de derde generatie te maken met haar eigen trauma's, of emotionele ontwikkelingsstoornissen, opgelopen in gezinnen van krampachtige en beschadigde kinderen van foute ouders.
- Vaak zijn hele families betrokken bij het eronder houden van het grote geheim. Dat dit voor kinderen die er de gevoeligheid voor hebben tot ernstige problemen kan leiden lijkt vanzelfsprekend.
- Ook de derde generatie kan te maken hebben gehad met discriminatie om hun achtergrond: bijvoorbeeld als zij wonen in het dorp of de buurt waar hun familie bekend staat als fout. Maar ook kunnen zij er nog op aangekeken worden op school of het werk als zij vertellen wat hun achtergrond is.
- Ook onder de jongere generaties zijn de oude opvattingen over goed en fout nog lang gemeengoed geweest, zoals ook bleek uit een onderzoek naar de anti-Duitse gezindheid van jongeren.
- De geheimzinnigheid veroorzaakt onzekerheid en kan aanleiding zijn tot het fantaseren over wat er aan de hand is, fantasieën die angstaanjagende proporties kunnen aannemen. De onzekerheid kan gevoelens van vervreemding en ontworteling oproepen.
- Het moment dat het familiegeheim geopenbaard wordt kan tot verschillende reacties leiden. Opluchting, omdat nu duidelijk wordt wat tot nu toe slechts gegist kon worden. Boosheid om het zwijgen, het buitengesloten zijn, ook al deden de ouders en de rest van de familie dat 'voor hun bestwil', niet beseffend dat onwetendheid grote emotionele schade kan aanrichten.

Eigen ervaringen met discriminatie

- Soms krijgen ook de kleinkinderen nog te maken met discriminatie om hun achtergrond, bijvoorbeeld wanneer zij in het dorp of de buurt wonen waar hun familie als 'fout' bekend staat.
- Ook onder de jongere generaties zijn vaak de oude opvattingen over goed en fout nog gemeengoed, zoals bleek uit onderzoek naar de anti-Duitse gezindheid van jongeren. De clichés zijn door hun ouders nog niet gecorrigeerd en waarschijnlijk aan hun kinderen 'gewoon' doorgegeven.
- Net als bij de andere leeftijdsgroepen is het vaak maar één lid van het gezin dat een oplossing gaat zoeken voor zijn of haar problemen door bewustwording van het verleden. Ook zij krijgen, als zij aan het verleden onder ogen willen zien, vaak te maken met verwijten van de rest van de familie die het geheim in stand wil houden.

- Hoewel de kleinkinderen van collaborateurs zodra zij 'het' weten in een uitzonderingspositie ten opzichte van hun generatiegenoten komen te staan, wat als pijnlijk ervaren kan worden, hebben zij (meer dan hun ouders) de mogelijkheid om hulp voor hun problemen te zoeken. Psychische hulp is in hun generatie veel meer aanvaard dan in die van de ouders. Velen ervaren ook, dat zij wel bij generatiegenoten begrip vinden.
- Zelfs binnen Herkenning heeft de generatie van kleinkinderen voor begrip en erkenning moeten vechten, wat des te opmerkelijker is omdat de psychische problemen zoveel verwantschap vertonen met die van de 'kinderen' onder de lotgenoten. Het wordt ook steeds meer duidelijk, dat de problematiek van alle kleinkinderen van oorlogsgetroffenen, van welke achtergrond dan ook, grote overeenkomsten laat zien.

Herkenning 1981-2004

- Veelzeggend is dat Herkenning misschien wel de enige zelfhulporganisatie is die niet door de mensen zelf is gestart. Een psychiater, een psycholoog, een pastor en een journalist kenden bij elkaar zoveel mensen met deze achtergrond die geïsoleerd van elkaar met vergelijkbare problemen zaten dat ze op het idee van een contactorganisatie zijn gekomen.
- Het inzicht om die geïsoleerde mensen bij elkaar te brengen is twintig jaar lang het beste geweest wat Herkenning te bieden had. En nog steeds is het voor mensen de belangrijkste stap voorwaarts om contact te zoeken. Het houdt in dat ze voor zichzelf erkennen dat het niet alleen hun eigen probleem is.
- Vaak liepen en lopen lotgenoten wel maanden, soms jaren met het telefoonnummer van Herkenning of met een krantenknipsel over de werkgroep of een lotgenoot rond, voordat zij zich durven melden. De meeste voelen wel aan dat er eigenlijk geen weg terug is maar ook dat er mogelijk relaties op het spel komen te staan. In veel gevallen hebben mensen ook niets meer te verliezen, of zitten ze al in een crisis waarin grenzen verlegd moeten worden.
- De oprichting van Herkenning maakte het onderling contact tussen lotgenoten mogelijk door het instellen van een landelijk telefoonnummer, het organiseren van nieuwelingendagen en weekends, het uitgeven van een bulletin en het starten van regionale praatgroepen.
- Verder waren er thematische activiteiten: specifieke trainingen, een geschiedenisgroep (de NSB in Indië, Dolle -Dinsdag, lezingen, etc).
- De meeste donateurs hebben een of twee bijeenkomsten bijgewoond en verder lezen ze alleen het Bulletin.
- Dit doen ze alleen wel vaak jarenlang en hebben ze een individuele therapie gevolgd. Het lotgenotencontact in de gespreksgroep is ook niet aan iedereen besteed natuurlijk. Er zijn mensen die de problemen in hun eigen omgeving weten op te lossen. Daarnaast is er een grote groep die alleen wil volgen hoe de ontwikkelingen zijn in het denken over het collaboratieverleden.
- Een belangrijk aspect van de problematiek, dat echter niet altijd als zodanig bewust onderkend wordt, is dat het om problematiek gaat, die voor een groot deel maatschappelijk bepaald is.
- Oorlogsproblematiek is in de afgelopen decennia meestal gereduceerd tot individuele problematiek; het maatschappelijke aspect werd buiten beschouwing gelaten. De historicus Jan Bank: '[..] is in Nederland het drama van de collaboratie tenslotte, na alle juridische veroordelingen, toegewezen aan de psychiatrie of de psychotherapie en daarmee eigenlijk ook van de politieke tafel verdwenen?'
- Herkenning is tot ong. 1995 besloten geweest, naar binnen gericht. Sinds die tijd is er het voornemen om meer de publieke discussie te zoeken en ook naar het oorlogsverleden zelf te kijken.
- Bij Herkenning realiseerde men zich dat de geschiedenis van 'de kinderen' onlosmakelijk verbonden is met de verwerking van de oorlog door de samenleving. In die verwerking is hen een rol en plaats toebedeeld die uiteindelijk begrepen zal moeten worden wil men zich voorgoed bevrijden van de karikaturen, clichés en demonen die hen aankleven als erfenis van de oorlog.

Dat gaat niet zonder de 'anderen' in de samenleving.